

บทที่ 1

จุดยืน ขอบเขต และนิยามของเมือง

หัวเรื่อง :

1. จุดยืน และหน้าที่ของเมือง
2. ปัญหา และขอบเขตของเศรษฐศาสตร์เมือง
3. ความหมาย และอาณาเขตของเมือง

วัตถุประสงค์ :

เมื่อศึกษาบทที่ 1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายถึงสาเหตุของการรวมตัวของประชากรเกิดเป็นเมือง รวมทั้งหน้าที่ที่สำคัญของเมือง
2. อธิบายถึงเหตุแห่งปัญหาของเมือง และขอบเขตของวิชาเศรษฐศาสตร์เมือง
3. อธิบายความหมายของคำว่าเมือง และการกำหนดอาณาเขตเมือง

บทที่ 1

จุดยืน ขอบเขต และนิยามของเมือง

1. จุดยืน และหน้าที่ของเมือง

เมืองคือ การรวมตัวกันอย่างถาวรของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง และถ้าจะถามว่า เพราะเหตุใดจึงต้องมีการรวมตัวกันของประชาชนในพื้นที่ ก็อาจจะตอบได้ว่า เพื่อการ สร้างมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยเหตุผลสองประการคือ (1) การรวมตัวกันเพื่อเพิ่ม ผลิตภาพของคน และ (2) การรวมตัวเพื่อให้เกิดมีสินค้าและบริการมากขึ้น (รวมทั้งบุคลากร ด้วย) ในแง่ของการผลิต การรวมตัวของบุคคลและหน่วยผลิตจะมีรูปแบบของการผลิตที่มีความ ชำนาญเฉพาะอย่างได้มากขึ้น ดังนั้น จะสามารถมีผลผลิตมากขึ้น ด้วยระดับของ ทรัพยากรที่มีอยู่ทางด้านการบริโภค การอยู่รวมกันอย่างหนาแน่นช่วยให้เกิดตลาดที่มีขนาดใหญ่ พอที่จะมีผลผลิตหลากหลายเข้ามาให้เลือกอย่างครบครัน ลักษณะที่สำคัญที่สุดของเมือง (The Key Characteristic) ก็คือความสะดวก (access) คนงานจะไปถึงโรงงานอย่าง สะดวก ขณะเดียวกันหน่วยผลิตจะติดต่อกันอย่างสะดวก ผู้ซื้อจะไปถึงร้านค้าอย่างสะดวก ความสะดวกจึงหมายถึงมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี (Brown, 1974)

เมืองมีหน้าที่มากมายที่เป็นทั้งหน้าที่ในทางเศรษฐศาสตร์ และหน้าที่ไม่ใช่แบบ เศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวแล้วว่าเมืองก่อให้เกิดกลไก (ความสะดวก) ที่จะนำเอาผู้บริโภค และผู้ผลิตมาอยู่รวมกัน จากประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง เกิดจากความต้องการทั้งทางด้านการป้องกันความปลอดภัยมากพอๆ กัน ความต้องการทางด้าน เศรษฐกิจเช่นกัน แต่ในโลกปัจจุบันอาวุธที่ทันสมัย อาทิเช่น อาวุธนำวิถีที่สามารถยิงได้จาก ระยะไกลและมีอำนาจทำลายรุนแรง ทำให้หน้าที่ของเมืองในด้านการป้องกันความปลอดภัยได้ผัน สมัยไปแล้ว และในความเป็นจริงการเปลี่ยนแปลงของเมืองกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม การกระจายพลเมืองออกสู่ชานเมืองย่อมดีกว่าหากคำนึงถึงการถูกโจมตีด้วยระเบิดปรมาณู

หน้าที่ของเมืองที่ท้าทายวิวัฒนาการ (การแลกเปลี่ยน) และวิภาคกรรม (การกระจาย) เป็นไปโดยง่าย เป็นพื้นฐานในทุกระบบเศรษฐกิจ ความสะดวก (accessibility) จึงเป็น คุณสมบัติสำคัญ ที่ทำให้ทรัพยากรและสินค้าและบริการสามารถเกิดการแลกเปลี่ยน และการกระจาย ไปได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากขึ้นถ้าผู้ซื้อและผู้ขายได้รับความสะดวก

เมืองจึงเป็นที่รวมของตัวแทนทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์จากการรวมตัวกันของ พลเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าการที่อยู่กระจัดกระจายทางไกล การรวมตัวกันดังกล่าวก็ยังคงมีผลเสียในหลายกรณี ซึ่งผลเสียเหล่านั้นมีความสำคัญมากขึ้นทุกวัน จนทำให้หลาย ๆ เมืองในปัจจุบันนี้ไม่สามารถทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพได้

ยกตัวอย่างเช่น การที่ไม่ได้คำนึงถึงขนาดของเมือง ทำให้พลเมืองหนาแน่นมากเกินไป เกือบทุกคนต้องไปทำงานในช่วง 8-9 นาฬิกา และกลับบ้านช่วงเลิกงานคือ 16-18 นาฬิกา แต่ประสิทธิภาพทางการขนส่งภายในเมืองจำกัดอยู่ระดับหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถรับงาน ทุกคนไปในเวลาเดียวกันได้ จึงเกิดปัญหาการจราจรติดขัดคับซึ้ง รถยนต์ทุกประเภท รถโดยสาร และรถบรรทุก ต่างก็ต้องการใช้เส้นทางในช่วงเวลารับรอนดังกล่าว ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาได้พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยการสร้างทางด่วน (expressways) ขึ้นรอบเมือง และผ่านทะเลเมือง ผลลัพธ์ปรากฏว่าทางด่วนเหล่านี้ช่วยอะไรไม่ได้มากนักในหลาย ๆ เมือง เพราะการที่จะทำให้ทุกคนไปทำงานและกลับบ้านได้ในเวลาเดียวกันโดยไม่มีปัญหาการจราจรติดขัดนั้น เราอาจจะต้องใช้ที่ดินในเมือง เกือบทั้งหมดในการสร้างทางด่วนให้เพียงพอกับความต้องการ และมันก็ยังคงมีปัญหาในการเข้าและออกจากทางด่วนเพิ่มขึ้น ดังนั้น มันจึงเป็นผลเสียสำหรับคนที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในเมืองที่ต้องสูญเสียเวลาเดินทางมากอย่างน่าเสียดายโดยที่ไม่สามารถทำอะไรได้เลย

เป็นที่แน่ชัดว่าถึงแม้ว่าความสะดวกจะเป็นคุณสมบัติไปสู่ผลประโยชน์ของชีวิตในเมืองก็ตาม การอยู่ใกล้กันมากเกินไปก็เป็นที่มาของปัญหาอีกมากมาย ถ้าพลเมืองและหน่วยผลิต จะกระจายตัวออกไปตามพื้นที่ว่างรอบนอกของเมือง ก็จะทำให้ปัญหาความคับซึ้งลดน้อยลงไปได้

ด้วยเหตุนี้การโยกย้ายออกไปอยู่ชานเมืองจึงเป็นปฏิริยาที่คนมีรายได้อาจมีผลเสียในเมืองมานานับศตวรรษแล้ว ในเมืองใหญ่ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาความยากจน อาชญากรรม และแหล่งเสื่อมโทรมเหล่านี้เป็นผลที่จะต้องจ่ายจากการที่ได้พอใจกับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการอยู่ร่วมกันแบบแออัดยัดเยียด หวังว่านักศึกษาคงจะได้รับประโยชน์และมองเห็นแสงสว่างในปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาจากหนังสือเล่มนี้ไปบ้าง

2. ปัญหาและขอบเขตของเศรษฐศาสตร์เมือง

ตามที่ได้อ้างถึงปัญหาของเมืองอันได้แก่ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม อาชญากรรม ความยากจน การจรรยาจรดัดจริต มลพิษ และปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นเวลานานนับศตวรรษแล้ว ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มีแง่มุมทางเศรษฐศาสตร์ด้วยกันทั้งนั้น ความจริงแล้ว ปัญหาส่วนใหญ่จะสามารถบรรเทาลงได้ถึงแม้ว่าจะมิได้แก้ไขด้วยเครื่องมือทางเศรษฐกิจก็ตาม อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าประหลาดใจที่นักเศรษฐศาสตร์เพิ่งเริ่มศึกษาทางด้านเศรษฐกิจของเมืองอย่างเป็นระบบ เมื่อประมาณสองทศวรรษที่ผ่านมาเอง ช่วงก่อนเริ่มทศวรรษที่ 1960 การศึกษาเกี่ยวกับเมืองเริ่มได้รับความสนใจจากนักภูมิศาสตร์ นักวางผังเมือง และนักสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ

เศรษฐศาสตร์เมืองในฐานะที่เป็นแขนงวิชาหนึ่งที่พยายามอธิบาย และพยากรณ์การสะสมทรัพยากร และการกระจายรายได้ที่แท้จริง (สินค้าและบริการ) ภายในเวลาและระหว่างพื้นที่เมือง อาจกล่าวได้ว่า เขาสนใจในเรื่องที่ว่าสินค้าและบริการถูกผลิตขึ้นและกระจายออกไปทั้งภายในเมืองและระหว่างเมืองด้วย เราจะได้ทราบว่าการรวมตัวของพลเมืองมีผลต่อประสิทธิภาพในการรวบรวมทรัพยากรและการกระจายรายได้ได้อย่างไร

จุดยืนของการวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์เมืองเกี่ยวข้องกับการชี้ชัด และวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์และปัญหาทางเศรษฐกิจภายในเมืองและระหว่างเมือง ซึ่งเราสนใจปัญหาต่อไปนี้คือ : ทำไมเมืองจึงเติบโตและพัฒนา? ทำไมหน่วยผลิตและประชาชนจึงอพยพเข้าสู่เมืองนี้

เมืองที่มีขนาดพอเหมาะเป็นอย่างไร? และในส่วนของ การวิเคราะห์ภายในเมืองเราสนใจในประเด็นต่อไปนี้ วิธีการเลือกทำเลที่ตั้งและการตัดสินใจในเรื่องการใช้ที่ดินกระทำกันอย่างไร? การเลือกทำเลของผู้อยู่อาศัยเ็นหลัก? จะพัฒนาระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่เขตเมืองขึ้นได้อย่างไร? โครงสร้างที่มีประสิทธิภาพของภาครัฐบาลคืออะไร? ปัญหาความยากจนและมลภาวะเป็นพิษเกิดจากการรวมตัวของพลเมืองอย่างแออัดยัดเยียดได้อย่างไร? แม้วานักเศรษฐศาสตร์เมืองจะไม่มีคำตอบที่แน่ชัดสำหรับปัญหาหลายประการดังกล่าวก็ตาม แต่สิ่งสำคัญในอันดับแรกนั้นก็คือ การระบุชัดเจนให้เห็นถึงประเด็นทางเศรษฐกิจของแต่ละคำถาม และปัญหาที่เกี่ยวข้องของมัน (Brown, 1974) ซึ่งจะช่วยให้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ อีกต่อไป

3. ความหมายและอาณาเขตของเมือง

โดยปกติเราสามารถแบ่งการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ออกเป็นแหล่งชุมชน และชนบท ซึ่งสะดวกและง่ายในการบรรยายถึงสภาพอาคารบ้านเรือน จำนวน ขนาด ถนนหนทาง ตลอดจนรั้วรอบขอบชิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบทั้งหมดของวัฒนธรรมหนึ่งๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปจากวัฒนธรรมกลุ่มอื่นได้ แต่ในแง่ของตัวเลขหรือสถิติแล้วการแบ่งแยกเขตชุมชนเมืองออกจากชนบทนั้นยังไม่มีเกณฑ์แน่นอนตายตัว โดยเฉพาะสังคมสมัยใหม่ แต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคมีหลักเกณฑ์ของตนเอง ทำให้การศึกษาเปรียบเทียบเขตดังกล่าวไม่ได้ผลเป็นสากล ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะตอบว่าเมืองคืออะไร โดยมากมักให้คำตอบที่คลุมเครือคือ เมืองอาจเป็นแหล่งที่ใหญ่กว่าหมู่บ้าน หรือศูนย์กลางของประชากรซึ่งมีวิถีชีวิตหรือการใช้ที่ดินที่มีลักษณะเฉพาะอย่างที่เด่นชัด มีสถาบันทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งคอยอำนวยความสะดวกในการให้บริการของเมือง เป็นการง่ายที่จะแยกเขตชุมชนออกจากเขตชนบท โดยยึดเอาความแตกต่างขององค์ประกอบเป็นหลัก แต่จะลำบากในการกำหนดแนวแบ่งตรงกลาง เพราะ

ความต่อเนื่อง กล่าวคือ ทางคานชนบทจะมีประชากรเบาบาง อยู่กันอย่างกระจัดกระจายหรือ อยู่ในหมู่บ้านเล็กๆ ส่วนเขตชุมชนเมือง คือแหล่งตั้งถิ่นฐานขนาดใหญ่ และมีประชากรหนาแน่น ซึ่งการยึดหลักต่างๆ ดังกล่าวจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า เมืองคือเขตชุมชนที่หนาแน่น แต่ไม่ได้หมายความว่าชุมชนทุกแห่งต้องเป็นเมืองเสมอไป (ฉัตรชัย, 2527) เกณฑ์ในการกำหนดเขตชุมชนและเมืองนั้นมีต่างๆ กันดังนี้

(1) พิจารณาจำนวนและความหนาแน่นของประชากรเป็นหลัก แต่จำนวนและความหนาแน่นจะผิดแผกแตกต่างกันไปตามความจำเป็น เช่น ประเทศเคนยารักถือว่าบริเวณตั้งถิ่นฐานที่มีพลเมืองเกินกว่า 200 คนถือว่าเป็นแหล่งชุมชน ไชล์แลนด์กำหนดเอาจำนวน 300 คนเป็นหลัก ส่วนฝรั่งเศส อาร์เจนตินา และอิสราเอล กำหนดเอา 2,000 คนเป็นเส้นแบ่ง ส่วนไทย สหรัฐอเมริกา และเม็กซิโกยึดเอาจำนวน 2,500 คนขึ้นไปเป็นหลัก ตรงกันข้าม อินเดีย และญี่ปุ่น กำหนดเอาจำนวน 5,000 คนเป็นหลักแบ่งชนบทออกจากชุมชนเมืองจำนวนประชากรขั้นต่ำสุดเหล่านี้คือ ชัดแบ่งแหล่งชุมชนออกจากเขตชนบทของแต่ละประเทศ (Hartshorn, 1980) ซึ่งนับว่าเหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของแต่ละประเทศ แต่ยังมีปัญหาอยู่ที่ว่าเกิดความแตกต่างกันในระดับที่ใช้เป็นเกณฑ์ ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรทั้งหมดของแต่ละประเทศ

(2) พิจารณาจากเกณฑ์ความหนาแน่นของประชากรในเขตตั้งถิ่นฐานเป็นเกณฑ์เดียวกันโดยตลอด เช่น กำหนดเอาว่าเขตชุมชนเมืองต้องมีความหนาแน่นเกิน 10,000 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะโดยปกติเขตชุมชนย่อมมีความหนาแน่นของพลเมืองสูงกว่าเขตชนบทนั่นเอง

(3) ดูจากประวัติความเป็นมาในอดีต เมืองในสมัยก่อนต่างกับชนบทอย่างเห็นได้ชัด เช่น ตัวเมืองมีกำแพงรายรอบ ผู้ที่อยู่ภายในกำแพงเรียกว่า ชาวเมือง ผู้ที่อยู่ภายนอกกำแพงก็เป็นชาวชนบท เมืองเหล่านี้อาจได้รับกฎบัตรตั้งเมืองเป็นที่ถูกต้อง ผู้ที่อยู่ในเมืองก็ได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ ผิดกับชาวชนบท ต่อมาความแตกต่างดังกล่าวค่อยๆ หดไป เมื่อความเจริญแพร่หลายออกไปนอกกำแพงเมือง

(4) พิจารณาดั้วบทกฎหมายและลักษณะการปกครอง สำหรับในบางประเทศ เช่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา บริเวณตั้งถิ่นฐานหนึ่งๆ มีสิทธิเลื่อนฐานะตนเองได้ จากชนบท อาจมีสิทธิเป็นเมืองเล็ก หรือเมืองเล็กกลายเป็นเมืองใหญ่ได้ ถ้าได้รับการยินยอมอนุมัติจาก เจ้าหน้าทีผู้ร่างกฎหมายของจังหวัดหรือโคยรัฐ จึงมีการตรากฎหมายออกเป็นกฤษฎีกา ยกฐานะ หรือเปลี่ยนฐานะดังกล่าว ในแง่กฎหมายหรือการบริหารของหลายๆ ประเทศ ใคร่ระบุไว้ซัก แจงว่าตัวเมืองจะประกอบขึ้นได้อย่างไรบ้าง

(5) สังเกตจากสภาพกายภาพทั่วไปของสถานที่แต่ละแห่ง ไม่ว่าจะเป็นคึกกราม บ้านเรือน ร้านค้า ถนนหนทาง ผู้คน ตลอดจนนยวดยานที่เคลื่อนไหว และการใช้ที่ดินต่างๆ ปรากฏการณต่างๆ เหล่านี้ยอมมองเห็นได้ชัดเจน และผิคแผกกันไปตามสถานที่และเวลา แต่ในเขตชุมชนเมืองจะมีสภาพที่หนาแน่นซึ่งอาจขยายตัวออกไปจากจุดศูนย์กลางรอบคานโดย มิได้ค้ำนึ่งถึง เขตหลักแคน เข้มหมุดของเทศบาลเมืองของเมือง แต่มีลักษณะที่แผกกระจายออกไปตามธรรมชาติ ส่วนบริเวณที่จัดว่าเป็นชนบทอาจมีลักษณะดังกล่าวเบาบางมากหรือ เชื้องซ้ำ มาก

(6) สังเกตจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ โดยทั่วไปพื้นที่อาศัยอยู่ในเขต ชุมชนเมือง อาจประกอบอาชีพต่างๆ ที่มีใช้การเกษตร เช่น การค้า การอุตสาหกรรม การ บริการตลอดจนการก่อสร้างและอื่นๆ การใช้ที่ดินหนาแน่นมาก เป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากร ในการผลิตคานต่างๆ และมีการกระจายสินค้าไปสู่ชุมชนต่างๆ โดยรอบ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เรา สามารถหาตัวเลขมาประกอบยืนยันได้ โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจประชากร หรือข้อมูล เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ ของประเทศ และระหว่างประเทศมาใช้ในการเปรียบเทียบยืนยันได้ นักเศรษฐศาสตร์จึงนิยมใช้เกณฑ์นี้กันมาก

(7) ในแง่วิถีชีวิตประจำวัน บริเวณที่จัดว่าเป็นเขตชุมชนนั้นมักเป็นศูนย์รวม ของปัจจัยทางคานวัฒนธรรมทั่วไปตลอดจนวัฒนธรรมระดับสูงต่างๆ อาทิเช่น เป็นที่ตั้งของ สถาบันต่างๆ เป็นศูนย์กลางการปกครอง การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นศูนย์กลางทางคานธุรกิจ

การคำมีการบริการทุกๆ อย่างไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การแพทย์ การบริการพิเศษที่เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะการสมาคมติดต่อกันส่วนมากใช้บทบาทหน้าที่ แทนที่จะใช้การรู้จักมักคุ้นหรือความสัมพันธ์แบบเครือญาติอย่างในชนบท ซึ่งหลักเกณฑ์นี้อาจอธิบายเป็นตัวเลขได้ยาก แต่เราก็เห็นประจักษ์ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนเมือง

เพื่อที่จะให้คำจำกัดความเกี่ยวกับเขตชุมชนเมืองใช้ได้ทั่วไป จึงมีผู้เสนอแนะว่า บริเวณตั้งถิ่นฐานซึ่งมีพลเมืองต่ำกว่า 20,000 คน ควรจัดเป็นชนบท (rural) และเมืองเล็กๆ (small town) ส่วนเขตที่มีพลเมืองเกิน 20,000 คนขึ้นไป จัดเป็นเขตชุมชนเมือง (urban) ถ้าจำนวนพลเมืองเกิน 100,000 คนขึ้นไปจัดเป็นนคร (city) ถ้าพลเมืองเกิน 500,000 คนขึ้นไปจัดเป็นนครหลวง (big city) ส่วนเมืองใหญ่ที่มีคนเกิน 2,500,000 คนจัดเป็นมหานคร (metropolitan regions) ถ้าเขตมหานครเจริญติดต่อกันหมดโดยไม่มีชนบทคั่น ให้เรียกว่า เขตภูมิภาคมหานคร (metropolitan regions) (Breese, 1969: Carter, 1972)

คำนิยามอีกคำหนึ่งของชุมชนเมืองที่นิยมใช้ก็คือ Standard metropolitan Statistical area : SMSA ซึ่งบัญญัติโดยสำนักงานสำมะโนประชากรสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ปี 1950 ซึ่งในปัจจุบันนับตั้งแต่ปี 1982 ได้เรียกง่ายๆ ว่า Metropolitan Statistical Area (MSA) หมายถึงเมืองหลักที่เป็นศูนย์กลางหนึ่ง (หรือมากกว่า) ที่มีพลเมืองอย่างน้อย 50,000 คนขึ้นไป รวมทั้งมีเมืองรอบนอก (Countries) ที่มีพื้นที่ติดต่อกันตลอด โดยที่พลเมืองมากกว่าร้อยละ 75 ประกอบอาชีพที่ไม่ใช่การเกษตร และใช้แนวเขตแดนของเมืองรอบนอกในการกำหนดอาณาเขตของ MSA ส่วนเมืองที่มีขนาดใหญ่หลายๆ ซึ่งเกิดจาก SMSA หลายๆ เมืองรวมกันเราเรียกว่า Standard Consolidated Statistical Area (SCSA) เช่น การรวมตัวกันระหว่างเมือง New York, Newark และ Jersey City เป็นต้น (Brumn and Williams, 1983)

4. สรุปบทที่ 1

เมืองเกิดจากการรวมตัวกันอย่างถาวรของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง เพื่อสร้างมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยความได้เปรียบที่เป็นลักษณะสำคัญของเมืองคือ ความสะดวกเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มผลิตภาพและระบบการตลาดที่มีประสิทธิภาพ

หน้าที่ทางด้านเศรษฐศาสตร์ของเมืองก็คือ การก่อให้เกิดปฏิวัตรกรรมและวิภาคกรรม อันเป็นกิจกรรมพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต้องอาศัยความสะดวกที่เกิดจากการรวมตัวของทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในเมือง

การรวมตัวของพลเมืองที่หนาแน่นมากเกินไปกลับเกิดปัญหาในทางลบต่อการพัฒนาเขตเมือง อาทิเช่น ปัญหาการจราจรคับขี้ ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมปัญหาอาชญากรรม และปัญหามลภาวะต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีแง่มุมทางเศรษฐศาสตร์ทั้งสิ้น การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้ จะเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ใช้แก้ปัญหาของเมืองต่อไป

เราแบ่งอาณาเขตของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างหยาบๆ ออกเป็นเขตชุมชนกับชนบท โดยใช้สภาพทางกายภาพที่แตกต่างกัน แต่ในแง่ของสถิติตัวเลขแล้วกลับยังไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว โดยเฉพาะเขตแนวแบ่งระหว่างเมืองกับชนบทเป็นเมืองลำบากที่จะระบุลงไปไหนแน่ชัดได้ เราอาจให้ความหมายของเมืองอย่างกว้างๆ ได้ว่า "เมืองคือเขตชุมชนที่หนาแน่น" แต่เกณฑ์ในการกำหนดเขตชุมชนและเมืองนั้นมีแตกต่างกันมากมาย ซึ่งในที่สุดแล้วเราอาจต้องหันกลับมาใช้จำนวนประชากรเป็นหลักในการกำหนดเขตเมืองในระดับต่างๆ เช่น เขตที่มีพลเมืองเกิน 20,000 คนขึ้นไปเรียกชุมชนเมือง (Urban) พลเมืองเกิน 100,000 คนขึ้นไปเรียกว่า นคร (City) ถ้าเกิน 500,000 คนเรียกนครหลวง (big city) และเกิน 2,500,000 คนเรียกมหานคร (metropolitan) เป็นต้น

5. คำศัพท์และแนวคิดที่ควรทบทวน

☞ Concentration

- accessibility

- Urban area

- Central City

- Surrounding Suburbs

- Congestion

- Suburbanization

- Urbanization

- Standard Metropolitan Statistical Area (SMSA)

6. ข้อที่ควรนำไปพิจารณาและถกเถียง

- (1) เพราะเหตุใดจึงเกิดการรวมตัวของพลเมืองในพื้นที่หนึ่งจนเกิดเป็นชุมชนขึ้น?
- (2) เพราะเหตุใดจึงกล่าวว่าคุณค่าความสะดวกหมายถึง มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี?
- (3) จงอธิบายถึงหน้าที่ที่สำคัญของเมืองมาโดยละเอียด
- (4) จงระบุถึงปัญหาทางเศรษฐกิจภายในเมืองและระหว่างเมืองที่น่าสนใจ
- (5) การรวมตัวของพลเมืองที่หนาแน่นเกินไป กลับก่อให้เกิดปัญหาอะไรบ้าง? จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างให้ชัดเจน
- (6) โดยทั่วไปเราสามารถแบ่งเขตระหว่างชนบทกับเขตชุมชนได้โดยยึดเอาความแตกต่างในองค์ประกอบต่างๆ ที่มองเห็นชัดเจน แต่การแบ่งอาณาเขตระหว่างชุมชนกับอาณาเขตเมืองนั้นไม่มีเกณฑ์แน่นอนตายตัว แต่เราอาจสรุปเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้ได้ดังนี้?
- (7) เรามีคำจำกัดความเกี่ยวกับเขตชุมชนเมืองที่ใช้ได้ทั่วๆ ไปอย่างไรบ้าง?
- (8) SMSA หมายถึงอะไร?

7. หนังสืออ่านประกอบบทที่ 1

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, "ภูมิศาสตร์เมือง" กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2527.
 เชิดชาย เหลาหล้า, "สังคมวิทยาเมือง" , กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล,
 2520.

Breese, Gerald, (ed.), The City in Newly Developing Countries.

New Jersey, Englewood Cliffs: Prentice Hall, Inc., 1969.

Brown, Douglas M., Introduction to Urban Economics. New York: Academic
 Press, Inc., 1974.

Brunn, Stanley D. and Williams, Jack F., Cities of the World.

New York: Harper & Row Publishers, 1983.

Carter, Harold, The Study of Urban Geography. London: Edward
 Arnold, 1972.

Hartshorn, Truman, Interpreting the City and Urban Geography. New York:
 John Wiley and Sons, 1980.

